

Stanovisko k otázce údajného udavačství lidické ženy Alžběty Doležalové

Spor mezi historikem a archivářem Mgr. Vojtěchem Šustkem, Ph.D., a historikem PhDr. Vojtěchem Kynclem, Ph.D., autorem knihy *Lidice. Zrození symbolu* (Academia, 2015), týkající se zatčení Štěpánky Mikešové-Löwingerové, k němuž došlo několik dní před vyhlazením Lidic, respektive toho, jak je tato věc prezentována ve zmíněné knize, vzbudil nebývalý zájem veřejnosti. Velmi k tomu přispěla pozornost, kterou mu věnovala média. Vyvolal i diskuze mezi odborníky z řad historiků a archivářů, které se týkaly otázek práce s historickými prameny a jejich interpretace.

Seznámil jsem se jak s uvedenou publikací, tak s polemickými vyjádřeními obou účastníků sporu (Vojtěch ŠUSTEK, *Nepravdivé obvinění z udavačství lidické ženy Alžběty Doležalové*. In: Slánský obzor, ročník 25, 2017. s. 48–75; Vojtěch KYNCL, „*Nepravdivé obvinění lidické ženy*“ Alžběty Doležalové a „*rafinovaná lež*“ strážmistra Resslera? A kam se poděla oběť? In: Slánský obzor, ročník 26, 2018, I–VIII) i s dostupnými dokumenty. Dospěl jsem k názoru, že hypotéza, že buštěhradští četníci po určitou dobu Štěpánku Mikešovou kryli, ať už to bylo z jejich dobré vůle, či z jiných důvodů, je velmi pravděpodobná. Bezpochyby totiž museli mít podle nepřehlédnutelných „židovských“ příjmení obou jejích rodičů na protektorátní policejní přihlášce přinejmenším podezření, že Štěpánka Mikešová může být podle norimberských zákonů nacisty považována za Židovku. Je pochopitelné, že v době druhého stanného práva po 27. květnu 1942 museli i četníci čelit stupňujícímu se psychickému tlaku ze strany nacistického represivního aparátu a je tedy možné, že ze strachu o vlastní životy a životy členů svých rodin Štěpánku Mikešovou raději z vlastní iniciativy zatkli. Je pravda, že pro tuto domněnku není žádný jednoznačný důkaz, takový však neexistuje ani o údajném udavačství Alžběty Doležalové.

Podle prohlášení četnického strážmistra z četnické stanice v Buštěhradu Evžena Resslera z 11. prosince 1945 se na stanici 2. června 1942 odpoledne dostavila Alžběta Doležalová a oznámila, že „...u nich bydlící Štěpánka Mikešová je židovského vyznání a dle nařízení německých úřadů se jako židovka nehlásila.“ Dále se v něm uvádí: „Když Doležalová na svém udání trvala a zákroku proti Mikešové se dožadovala, byl případ tehdejším velitelem stanice vrch.[ním] stázm.[istrem] Vojtěchem Babůrkem telefonicky hlášen kladenskému gestapu, které nařídilo vyšetření případu a je-li Mikešová skutečně židovkou, ji zatknouti, dopravit na gestapo a celý její majetek podrobně sepsati.“ Podle tohoto záznamu poté Ressler za přítomnosti dalšího četníka z téže služebny strážmistra Františka Caby a starosty obce Františka Hejmy provedl šetření, které potvrdilo židovství Štěpánky Mikešové, která byla zatčena a ještě téhož dne večer předána gestapu. Rychlost, s jakou vyšetřování proběhlo, je opravdu překvapivá. Ještě v jeho průběhu byl proveden i soupis jejího majetku.

Hlášení velitele četnické stanice v Buštěhradu Vojtěcha Babůrka kladenské služebně gestapa o zatčení Štěpánky Mikešové, datované 2. června 1942, uvádí údaje o jejích židovských předcích, důvodu formálního křtu i rozvodu s manželem a rovněž to, že při výslechu, který s ní provedl na stanici, přiznala důvody, jež ji vedly k tomu, že svůj židovský původ neohlásila. K tomu dodává, že Mikešová nenosila Davidovu hvězdu „třebaže věděla, že to je

její povinnost.“ Hlášení končí lakonickým konstatováním, že byla gestapu předána. Pokud ovšem velitel stanice Babůrek podle Resslerova záznamu nejprve informoval gestapo, a pak teprve proběhlo vyšetření případu, je přinejmenším podivné, proč domnělé udání nejprve nebylo prověřeno a gestapo informováno teprve poté. Především je ale zarážející to, že v Babůrkově zprávě chybí sebemenší náznak toho, že by četníci jednali na základě udání. Jen na spodním okraji dokumentu je tužkou připsána neautorizovaná poznámka „udání učinila stará Káclová“ (dívčí příjmení Alžběty Doležalové), kterou ovšem mohl připsat kdokoliv (mohli to být četníci, neboť ti by k tomu měli nejpádnější důvod) a kdykoliv (ať už v době okupace, či po ní). Tento rukou psaný dodatečný záznam ovšem rozhodně nemůže být považován za důkaz udavačství Alžběty Doležalové. K tomu je třeba dodat, že existuje mnoho dokladů o tom, že po válce se příslušníci služeben gestapa obšírně vyjadřovali o úloze českých udavačů, jejichž udáními se často snažili zdůvodňovat a obhajovat své činy. Z poválečných výsledků kladenských gestapáků však není k dispozici žádný záznam, v němž by Alžběta Doležalová byla zmíněna buď přímo jako udavačka, či alespoň nepřímo v jiné souvislosti.

Na domnělé udání Alžběty Doležalové na Štěpánku Mikešovou-Löwingerovou tedy poprvé odkazuje až protektorátní četník Evžen Ressler ve zmíněném prohlášení sepsaném více než půl roku po skončení války a dále v téměř totožném textu, dopsaném jím do Pamětní knihy četnické stanice v Buštěhradu. Strážmistr František Caba, který společně s Resslerm Štěpánku Mikešovou 2. června 1942 zatýkal, po válce Ressleru verzi o údajném udavačství Doležalové nepotvrdil. Kdyby tomu tak bylo, jednalo by se o skutečnost, která by věrohodnosti Resslerových výpovědí dávala alespoň určitou pravděpodobnost. Pokud je však známo, žádná taková Cabova výpověď neexistuje. Starosta František Hejma, který měl být vyšetřování podle Resslerova zápisu rovněž přítomen, již žádné svědectví podat nemohl. Osm dní po zatčení Štěpánky Mikešové byl spolu s ostatními lidickými muži zavražděn.

Článek Vojtěcha Kyncla „*Nepravdivé obvinění lidické ženy*“ Alžběty Doležalové a „*rafinovaná lež*“ strážmistra Resslera? A kam se poděla oběť? reaguje na Šustkovu polemiku s jeho závěry o udavačství Alžběty Doležalové. Hledal jsem v článku nějaký nový dokument, který by toto udavačství jednoznačně potvrdzoval. Autor se v něm však opírá jen dokumenty již dříve uváděné – poválečný zápis Evžena Resslera v Pamětní knize četnické stanice v Buštěhradu za období 1928–1945, hlášení Vojtěcha Babůrky kladenskému gestapu se zmíněným dodatečně provedeným zápisem a Resslerovo prohlášení z 11. prosince 1945.

Závěrečné věty uvedeného článku zní: „Postoj k faktům a argumentace pana doktora Šustka pohřbívá Štěpánku Mikešovou-Löwingerovou podruhé. Namísto zapomenutí bychom měli hledat její připomenutí, třeba formou ‚kamene zmizelých‘, aby nebyl už tak tichý odkaz Štěpánky Löwingerové-Mikešové nezodpovědně znevažován. Klid její duši a čest její památce.“ S tím, aby tato oběť holocaustu byla důstojně připomínána, samozřejmě naprosto souhlasím. Věc je ale složitější. Teorie údajného udavačství Alžběty Doležalové totiž stojí na prohlášeních četníka Evžena Resslera, který v nich ovšem dehonestoval i její údajnou oběť Štěpánku Mikešovou-Löwingerovou. Z jeho zápisu z 11. prosince 1945 cituji: „Při eskortování z Lidic obrátila se Mikešová k Lidicím a hrozíc pěstí prohlašovala, že lidičáci na ni

nezapomenou...Jest zajímavé, že po zatčení Mikešové hned 4. 6. 1942 byla provedena akce proti Lidicům a Čabárně u Motyčína a zatčeny rodiny Horákových a Stříbrných. Pak z 9. na 10. 6. 1942 byla obec Lidice vyhlazena. I když nemusí mít Mikešová přímého účastenství na vyhlazení Lidic, přece jest možné, že svými výpověďmi mohla lidickým značně ublížiti.“ V zápisu v Pamětní knize četnické stanice v Buštěhradu vyznívají Resslerovy formulace ještě hůře: „Mikešová se nejdříve smála, pak plakala a při eskortování se nad Lidicemi zastavila, pěstí Lidicům hrozila s prohlášením, že lidičtí obyvatelé na ni nezapomenou a že se jim pomstí. Mikešová, která neměla žádného zaměstnání, nadaná výmluvností, dovedla se vetřít do mnohých lidických domácností, věděla mnohé, co mělo zůstat utajeno, znala osoby naslouchající cizímu rozhlasu a i jiné tajnosti obce, a mohla snadno obci škoditi. Její pohrůžky počaly se již 4. 6. 1942 uskutečňovati a vyvrcholily dne 10. 6. 1942.“ Vojtěch Kyncl k tomu ve své knize uvedl, že Ressler svá svědectví sepsal „...v době, kdy se podrobnosti o zločinu v Lidicích teprve pomalu rozkrývaly a kdy Ressler přinesl v této souvislosti hypotézu o možném viníku lidického zločinu“ (*Lidice. Zrození symbolu*, s. 437–438). S takovou interpretací však nelze souhlasit. Oba citované zápisy obsahují vážné urážky a obvinění Štěpánky Mikešové-Löwingerové, jež považuji za odsouzeníhodné a znevažující její památku. Není možno vzdávat jí upřímně čest, aniž by výroky přičítané jí v Resslerových zápisech ve vztahu k tragédii Lidic byly uvedeny na pravou míru. To ovšem znamená uznat, že svědectví strážmistra Resslera nejsou věrohodná.

doc. PhDr. Vojtěch Blodig, CSc.